

NÁVRH VÝZKUMU VNÍMÁNÍ STARŠÍCH ZAMĚSTNANCŮ ZE STRANY ZAMĚSTNAVATELŮ

NÁVRH VÝZKUMU

ERASMUS INTENSIVE PROGRAMME

Psychologický ústav Filozofické fakulty MU

Ivana Crháková

Eva Cholastová

Václav Mucha

DISKRIMINACE V PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAZÍCH

Zákaz diskriminace vychází z principu spravedlivého posuzování člověka podle jeho osobních kvalit a schopností, nikoliv podle příslušnosti k určité skupině. Diskriminace není jen problémem menšin, ale všichni se můžeme stát obětí diskriminace.

TYPY DISKRIMINACE

Přímá diskriminace

Jednání, kdy je s určitou osobou na základě určitého diskriminačního důvodu zacházeno méně příznivě, než se zachází s jinou osobou ve srovnatelné situaci.

Nepřímá diskriminace

Jednání, kdy zdánlivě neutrální rozhodnutí, rozlišování nebo postup znevýhodňuje či zvýhodňuje fyzickou osobu vůči jiné na základě rozlišování podle vymezených diskriminačních důvodů. Za nepřímou diskriminaci se nepovažuje, pokud zdánlivě neutrální rozhodnutí, rozlišování nebo postup jsou objektivně odůvodněny cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné, nebo pokud u osob se zdravotním postižením je právnická nebo fyzická osoba povinna učinit vhodná opatření k odstranění nevýhod vyplývajících z takového rozhodnutí, rozlišování nebo postupu.

Důvody, díky kterým může být člověk diskriminován:

- rasa nebo etnický původ
- pohlaví
- věk
- zdravotní postižení
- sexuální orientace
- náboženství nebo víra
- národnost
- politická příslušnost
- a další

Oblasti, ve kterých může dojít k diskriminaci:

- při hledání zaměstnání
- v zaměstnání
- v povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti
- sociální zabezpečení
- přiznání a poskytování sociálních výhod
- zdravotní péče
- vzdělání
- přístup ke zboží a službám
- přístup k bydlení

STARÍ LIDÉ JSOU NEJČASTĚJŠÍ OBĚTÍ DISKRIMINACE

17.10. 2007 (idnes.cz):

Zatímco politickým diskusím dominuje otázka diskriminace žen či Romů, ve skutečnosti je nejvíce lidí v Česku znevýhodněno kvůli věku. Setkalo se s tím 18 procent populace, což je o 8 procent víc než u diskriminace kvůli pohlaví. Vyplývá to z průzkumu Masarykovy univerzity v Brně. Celorepublikový průzkum z přelomu května a června letošního roku přinesl překvapivé výsledky. Diskriminace seniorů totiž rozhodně není tématem číslo jedna. Osobní zážitek s ní má přitom 18,3 procenta lidí. Naproti tomu jen 2,2 procenta respondentů vnímá jako problém pro okolí své náboženské cítění, 1,8 procenta svou barvu kůže a nejméně - 0,7 procenta - se cítí diskriminováno kvůli sexuální orientaci. Vícenásobnou zkušenost s diskriminací mají především ženy, oproti pěti procentům mužů to uvádí hned 11 procent z nich. "Rizikovější skupinou" jsou podle průzkumu i lidé bez práce. Přesto celých 73 procent lidí uvedlo, že žádnou diskriminaci nikdy nezažili. Socioložka Lucie Vidovičová ovšem pozitivní číslo mírně zpochybňuje tím, že mnozí lidé přesně nedokážou diskriminaci rozeznat. "Na druhou stranu se počet lidí, kteří některou z forem diskriminace zažili, zvyšuje. A to je určitě dáno také větším povědomím o diskriminaci, jak o ní mluví média a politici. Od posledního velkého průzkumu z roku 2003 se počet lidí, kteří se s ní setkali, výrazně zvednul," řekla socioložka pro MF DNES. Autoři průzkumu se respondentů ptali i na to, zda by diskriminaci seniorů snížil speciální zákon. Podle necelé poloviny lidí je legislativní ochrana starších lidí dostatečná, řešením je tak spíše cíleně upozorňovat na problémy seniorů veřejnost a politiky. Přesto téměř 30 procent dotázaných považuje takový zákon za nezbytný. Výsledky šetření s názvem Ageismus 2007 prezentovala Masarykova univerzita v Brně během závěrečné konference u příležitosti Evropského roku rovných příležitostí.

PRVNÍ ČESKÁ SOCIOLOGICKÁ DEFINICE ZNÍ:

„**Ageismus** – neboli věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné

stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“ (Vidovičová L., 2005)

Ageismus (age - anglicky věk) je apriorní vyřazování starších lidí z různých aktivit, z činností, které vyžadují zvýšenou odpovědnost, pozornost nebo z vedoucích a nadřízených pozic pod dojmem, že nebudou schopni kvalifikovaně rozhodovat a adekvátně jednat. Způsoben je pocitem, že stáří je nemoc, respektive že staří lidé už na většinu věcí prostě nestačí.

Staří však není nemoc a jinak zdravý, starší člověk se dovede plně postarat o sebe i o své okolí, i když s přibývajícím věkem přicházejí určité specifické změny, které ač neplatí absolutně, jsou přisuzovány každé starší osobě. K typickým rysům patří:

- **Rigidita**, neboli obtížnější přizpůsobování se novinkám a zůstávání v naučených postupech a stereotypch.
- Zvýšený **egocentrismus**, který se projevuje upoutáváním pozornosti na svou osobu.
- Výraznější **projevování celoživotních rysů**, jak kladných, tak záporných (netrpělivost, štědrost, sobectví, zodpovědnost, ...).
- **Smíření s realitou**, především umírání a smrti.
- Efektivnější **využívání životních zkušeností**...

Na tom, zdali a v jaké míře se u člověka projeví, se podílí mnoho faktorů, například:

- Fyzický **zdravotní stav** (somatické nebo chronické choroby, nutnost denně užívat léky, ...).
- Morfologické změny v mozku.
- **Změna** (většinou snížení) ekonomické a sociální **úrovně** (ztráta zaměstnání, pocit nevýznamnosti, neužitečnosti, osamělost, ztráta blízkých osob, změna prostředí, ...)
- **Kultura společnosti** – například většina Evropské společnosti na stáří pohlíží negativně, na rozdíl od jiných kultur.

Tento přístup ke stáří sice nepřinesla až moderní doba, ale rozhodně se v současnosti prohlubuje, například v antice byli staří lidé naopak vrcholem kompetencí a moudrosti a až po dosažení alespoň padesáti let věku (průměrně se dožívali méně, než my) mohli zastávat nějaký vládní úřad. U Amerického domorodého obyvatelstva byli především zdrojem zkušeností a v době, kdy jejich zdravotní stav opravdu nedovoloval plné zapojení do činností jim byly přenechávány jednodušší, mimo jiné i pro to, aby neztráceli pocit potřebnosti.

V dnešní společnosti jsou starší lidé stavěni spíše na okraj každodenního života, ať už proto, že na ně blízcí nemají dostatek času, nebo „aby měli konečně klid“. Izolace a pocit zbytečnosti jsou však nejčastějším důvodem ztráty kontaktu se světem a ochabování schopnosti vhodně se rozhodovat a postarat se o sebe.

OTÁZKY VÝZKUMU

Jak zaměstnavatelé vnímají pojem Ageismus?

Jak zaměstnavatelé vnímají starší zaměstnance (50+)?

VÝZKUMNÝ VZOREK

Zaměstnavatelé ve středních a velkých firmách.

DEFINICE ZAMĚSTNAVATELE

Zaměstnavatel je v našem výzkumu chápán jako pracovník, který zadává požadavek na přijetí nového zaměstnance.

POUŽITÉ METODY

Pro naše zkoumání jsme se rozhodli aplikovat postup kvalitativního výzkumu využívající induktivní logiku a přístup holistický orientovaný. Jde o výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Některé z údajů mohou být kvantifikovány, analýza samotná je však kvalitativní.

Metodologie tohoto typu zkoumání psychologických otázek se vztahuje k výzkumným procedurám, které produkují deskriptivní data: psaná nebo mluvená slova lidí a jejich pozorovatelné chování. Pouhý popis či deskripce však není jediným výstupem tohoto typu zkoumání. Spíše poukazuje na respekt, se kterým je nezbytné zacházet s daty relevantními pro tento typ výzkumu, tedy minimalizovat možnosti zkreslení v průběhu výzkumných procedur. Jinými slovy, kvalitativní metoda může pomoci získat o zkoumaném jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.

Kvalitativní výzkumný proces reprezentuje například strategie zakotvené teorie (*grounded theory*). Jedná se o induktivně odvozenou teorii ze systematického shromažďování a analyzování údajů o jevu, který reprezentuje. Zakotvenou teorii je možné představit prostřednictvím následujících myšlenek, které dle našeho soudu mohou být nahlíženy i z pohledu kvalitativního výzkumu obecně:

- a/ pokud chceme vědět, o co jde, je třeba vyrazit do terénu;
- b/ teorie zakotvená v realitě je pro rozvoj disciplíny velmi důležitá;
- c/ zkušenost a zážitky se v podstatě neustále vyvíjejí;
- d/ lidé aktivně utvářejí svět, v němž žijí;

e/je třeba zdůrazňovat změnu a průběh, proměnlivost a složitost života;

f/ mezi podmínkami, smyslem a jednáním existují vzájemné vztahy.

K NEJBĚŽNĚJŠÍM TECHNIKÁM SBĚRU INFORMACÍ V KVALITATIVNÍM VÝZKUMU PATŘÍ

1. zúčastněné pozorování
2. nestandardizovaný rozhovor
3. analýza osobních dokumentů

SAMOTNÝ POSTUP BĚDÁNÍ JE MOŽNÉ POPSAT NÁSLEDUJÍCÍMI KROKY

a/ *vstup* -psychologický či sociální problém, neznámá či nedostatečně objasněná psychologická kategorie, atd.;

b/ *terénní výzkum* - zahrnující souběžné vytváření vzorku, sběr dat, analýzu a interpretaci;

c/ *výstup* - hypotézy, zakotvená teorie.

Kvalitativní výzkum je oproti kvantitativnímu daleko méně atomizován.

Výzkum, který chceme realizovat, bude založen na analýze osobních dokumentů – dotazníků, které budeme distribuovat zaměstnavatelům elektronickou formou na internetových stránkách nebo elektronickou poštou. Na jejich základě budeme následně schopni popsat postoj zaměstnavatelů k ageismu a ke starším lidem, vyvodit z něho hypotézy, které mohou být poté podrobeny kvantitativnímu ověření.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

www.diskriminace.cz

www.ageismus.cz

www.svetsenioru.cz

VIDOVICOVÁ, Lucie - RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno : VÚPSV, 2005. 54 s.

VRTĚLOVÁ, Kateřina. *Zralost osobnosti jako psychologická kategorie*. [s.l.], 2005. 88 s. Vedoucí diplomové práce prof. Marek Blatný, CSc.

Stáří lidé jsou nejčastější obětí diskriminace [online]. 2007 [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/stari-lide-jsou-nejcastejsi-obeti-diskriminace-fr1-/domaci.asp?c=A071017_152952_domaci_anv>.